מסורת הש"ס

מוסף רש"י ראה בעמ' הקודם למטה

תורה אור

כל היד *המרבה לבדוק בנשים משובחת ובאנשים תקצץ : **גמ'** מ"ש נשים ומאי שנא אנשים נשים לאו בנות הרגשה נינהו משובחות אנשים דבני הרגשה נינהו תקצץ אי הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי כי קתני מרבה אנשים תנא בד"א לענין שכבת זרע אבל לענין זוב אף הוא משובח כנשים ואפי' לענין שכבת זרע אם בא לבדוק בצרור או בחרס בודק ובמטלית לא והתניא בודק עצמו במטלית ובכל דבר שרוצה כדאמר אביי במטלית עבה הכא נמי במטלית עבה והיכא איתמר דאביי אהא דתנן *היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו אוחז באמתו ובולע את התרומה אוחז והתניא *רבי אליעזר אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמר אביי במטלית עבה רבא אמר אפילו תימא במטלית רכה כיון דעקר עקר ואביי חייש דלמא אתי לאוסופי ורבא לא חייש דלמא אתי לאוסופי ולא *והתניא הא למה זה דומה לנותן אצבע בעין שכל זמן שאצבע בעין מדמעת וחוזרת ומדמעת ורבא כל אחמומי והדר אחמומי בשעתיה לא שכיח גופא ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמרו לו לרבי אליעזר והלא נצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו שהן ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום תניא אידך אמר להן רבי אליעזר לחכמים אפשר יעמוד אדם במקום גבוה וישתין או ישתין בעפר תיחוח ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום הי אמר להו ברישא אילימא קמייתא אמר להו ברישא בתר דאמר להו איסורא הדר אמר להו תקנתא אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה אין לו מקום גבוה ועפר תיחוח מאי אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום וכל כך למה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה דא"ר יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר °וירע בעיני ה' (את) אשר עשה וימת גם אותו רבי יצחק ורבי אמי אמרי כאילו שופך דמים שנאמר °הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים אל תקרי שוחטי אלא סוחטי רב אסי אמר כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתיב התם °על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן רב יהודה ושמואל הוו קיימי אאיגרא דבי כנישתא (א) דשף ויתיב בנהרדעא אמר ליה רב יהודה לשמואל צריך אני להשתין א"ל *שננא אחוז באמתך והשתן לחוץ היכי עביד הכי והתניא ר"א אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמר אביי עשאו כבולשת *דתנן בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין להן פנאי לנסך אלמא דכיון דבעיתי לא אתי לנסוכי הכא נמי כיון דבעיתי לא אתי להרהורי והכא מאי ביעתותא איכא איבעית אימא ביעתותא דליליא ודאיגרא ואיבעית אימא ביעתותא דרביה ואב"א ביעתותא דשכינה ואיבעית אימא אימתא דמריה עליה דקרי שמואל עליה אין זה ילוד אשה ואיבעית אימא נשוי הוה דאמר רב נחמן °אם היה נשוי מותר ואיבעית אימא כי הא אורי ליה דתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא אבל מסייע בביצים מלמטה ואיבעית אימא כי הא אורי ליה דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן גבול יש לו מעטרה ולמטה מותר

מעטרה

בראשית לח

ישעיה נז

דברים יב

כל היד המרבה לבדוק. שבודקת תמיד שמא ראתה: **בנשים משובחת.** שמתוך כך לא אתי לידי ספק טומאה ובעלה לא אתי לידי איסורא: **ובאנשים.** שבודק עצמו תדיר באמתו שמא יצא ממנו קרי: **תקצץ.** שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה ומוציא שכבת זרע לבטלה: **גמ' הרגשה.** שמזדעזעין אבריו כשמתחמם ורואה קרי: **אנשים.** משובחת דקתני קאי מרבה' אבל מתקצץ דבאנשים אפילו מדה דימנא: **לענין זיבה.** שיצא זוב ממנו ורוצה לבדוק כדי למנות ראיותיו שתים לטומאה ושלש לקרבן. זוב דומה למי בצק של שעורים ובא מבשר המת ושכבת זרע בא מבשר החי וקשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת*: **בצרור.** דבר קשה שאינו מחמם: **במטלית עבה.** קשה היא ואינה מחממת: **שנזדעזעו אבריו.** שנעקר זרע מגופו: **אוחז באמה.** שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו דתנן לקמן בפ' יוצא דופן (דף מ.) הזב ובעל קרי אין מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ: **כאילו מביא מבול.** שעבירה זו היתה בידם דכתיב (בראשית ו) כי השחית כל בשר ואמרו* ברותחין קלקלו: **כיון דעקר עקר.** ומשום חמום דהשתא לא נפיק מידי: **לא שכיח.** וכי קתני למה זה דומה (ג)דתחילתו לא יצא אלא ע"י משמוש האבר שאינו נעקר יחד אלא כשהוא ממשמש יוצא מעט מעט והולך אבל היכא דיצא מהרגשה ונעקר כולו כאחד תו לא מוסיף: **ניצוצות ניתזין.** שאינו אוחז ואינו מטיל למרחוק: **כרות שפכה.** סרים אין מימי רגליו עושים כיפה: **איסורא.** אסור לאחוז ואפילו אי אפשר לו בענין אחר אע"פ שמוציא לעז כדקתני מוטב שיוציא לעז כו': **תקנתא.** ישתין על גבי עפר תיחוח דמשמע דאי ליכא הני יאחוז באמה: **הנחמים באלים.** שמתחממים בעבודת אלילים במדורות גדולים כלומר בעלי הגלות: **באלים.** כמו (שם לה) תחת האלה: **דשף ויתיב.** שם מקום (ג)המתגלגל במלכות נהרדעא מפי מורי הזקן*: **אחוז באמה.** שלא יפלו מים על הגג: **עשאוהו.** להא דרב יהודה: **כבולשת.** כולשת חיל שמחפשין ובוחנין כדמתרגמינן (שם לא) ויחפש ובלש: **דליליא.** ומתיירא שמא יפול: **דרביה.** שמואל: **דשכינה.** שורה בבית הכנסת: **אימתא דמריה.** הקב"ה ואפי' במקום אחר נמי שרי לדידיה: **עטרה.** שפה גבוהה המקפת את ראש הגיד:

ו בע"י: למרבה.

מעטרה

כל היד · באנשים תקצץ · ואם צריך לבדוק יבדוק בצרור או בחרס כדאמר בגמ' וא"ת הא לקמן אמר דלמטה מעטרה מותר והיינו כפי האמה ושם הוא בודק עצמו וי"ל דגם למעלה לצד הגוף צריך לבדוק שמא הלך שם טפת קרי א"נ אפי' מעטרה ולמטה לא שרי אלא להשתין משום ניצוצות או משום בית הכנסת אבל כדי לבדוק עצמו לא :

נשים דלאו בנות הרגשה נינהו · לר"ת דמפרש (יבמות יב:) ג' נשים משמשות במוך קודם תשמיש ושאר נשים שותרות משום [דלא] מיפקדא אפריה ורביה וי"ל כיון דלאו נשים איסור [illegible] ניכנו אפילו הוו מרגישות לפי ר"ת קשה לר' יוחנן בן ברוקה דתניא (שם דף סה:) על שניהם נאמר פרו ורבו ועוד גבי נמי דלא מפקדי אפרי' [illegible] וי"ל דהיינו טעמא שהנשים [illegible] ושם טוח דרך לגוריא אבל אנשים מוציאים כתוך ואין דרך לגוריא שם · נ"י) :

אוחז והתניא רבי אליעזר אומר כו' · ואם תאמר לימא הא דקאמר אוחז ובולע היינו למטה מעטרה דשרי וי"ל אם יצית הזרע לבא עד פי האמה שוב לא יוכל לעכבו א"נ כיון שאוחז באמה כשהוא בודק שלא יצא זרע יש להחמיר אפי' למטה מעטרה וא"ת ומאי פריך מר' אליעזר והלא רבנן פליגי עליה ושרו וכן לקמן מאי פריך אדרב יהודה מרבי אליעזר וי"ל דרבנן לא שרו אלא במשתין משום לעז ממזרות אבל לצורך ד"א אסרי ורב יהודה נמי היה עומד במקום גבוה דליכא ניצוצות ולא היה אוחז אלא כדי שלא יפול מי רגלים על הכותל והא לא שרו רבנן א"נ נמי לבסוף הודו חכמים לדברי ר' אליעזר מדאמר בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) אין מי רגלים כלין אלא בישיבה או בעפר תיחוח או במקום גבוה והיינו כרבי אליעזר אבל אוחז באמה לא קאמר אע"ג דמסתמא כמו כן כלין ולקמן בפירקין (דף טז:) שלש שנאתי וחשיב אוחז באמה ומשתין ולא הוזכר שם רבי אליעזר* :

והלא ניצוצות ניתזין · וא"ת ויספסף בידו כדאמרי' בפ' אמר להם הממונה (יומא ל.) דמצוה לשפשף וי"ל דכשאין אוחז איכא רוב ניצוצות ולא סגי בשפשוף אבל כשאוחז ליכא אלא מעט וסגי בשפשוף דאי הוה סגי בשפשוף אף כשאינו אוחז גם רבנן לא הוו שרו :

ויעמוד במקום גבוה · ואפילו בקרקע קשה והא דאמר בפרק מומין אלו (בכורות דף מד:) לא ישתין אדם על גבי מקושקשה ולא על גבי כלי דאמר רב הני מודרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם וי"ל דהתם מיירי סמוך לפרת שהיא גבוה מכל הנהרות כדאמרינן (בכורות דף נה:) כל הנהרות למטה משלש נהרות ושלש נהרות למטה מפרת ומפרת שהיא גבוה מכולם יורד לעין עיטם שהיא גבוה כדאמרי' (זבחים דף נד:) סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי טפי אבל רחוק מפרת או אפילו לתוך שאר נהרות שרי :

אם היה נשוי מותר · ובפ' כל כתבי (שבת דף קיח:) דקאמר דקרי ליה לרבי רבינו הקדוש שלא הכניס ידו למטה מאבנטו הייט רבותא שהיה נשוי והיה מחמיר על עצמו :

המקשה

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות משכב ומושב הלכה ו ופ"א מהל' איסורי ביאה הל' יא סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קפד בהגה"ה וסי' קצו סעיף ט [וברב אלפס שבת פרק י"ד דף מב'] :

ב ב מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' כב סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סימן כג סעיף ד:

ג ג מיי' פ"ז מהלכות תרומות הלכה ד:

ד ד מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' כג סמג שם טוש"ע א"ח סי' ג סעיף יד וטוש"ע אה"ע סימן כג סעי' ה:

ה ה מיי' פ"ד מהלכות תפילין הל' יח וט"ו טוש"ע א"ח סי' ג סעי' יג:

ו ו מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יח סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ב:

ז ז מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף ג:

ח ח מיי' פי"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קנט סעיף יב:

ט ט מיי' פרק כא מהל' איסורי ביאה הל' כב סמג לאוין קכו טוש"ע א"ח סי' ג סעיף יד וטוש"ע אה"ע סימן כג סעיף ד:

י י טוש"ע א"ח סי' ג סעיף טו:

יא כ טוש"ע שם סעי' יז:

[לקמן לה:]

לקמן מ'

שבת מא' לקמן מג'

[ר"ס יג']

[לקמן מג']

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בנהרדעא דשף ויתיב · [illegible] פ' בני הכפיר וס"פ אם אין מכירין : (ב) רש"י ד"ה לא שכיח וכו' דתחילתו [illegible] : (ג) ד"ה דשף וכו' [illegible] :

[ומ"ס תוס' יומא ל. ד"ה מצוה]

[ומ"ס פרש"י כ"ה כז: וכמגילה כה' וכפ"ז מג:]

[ברכות ני' ועמ"ס [illegible]]

ע"ז מ: [כתובות כו: שבת מא:]

◆

תוספי הרא"ש

מתני' כל היד המרבה וכו' ובאנשים תקצץ · באותו ענין שהוא מתחמם אבל מעטרה ולמטה או בצרור או במטלית עבה אם בא לבדוק בודק : נשים דלאו בנות הרגשה נינהו · פרש"י שאינן מתחממות ורואות קרי מחמת מישמוש · משמע הא אם מתחממות אסור אלמא נשים מוזהרות על השחתת זרע · וכן משמע מתוך פר"ח שפי' נשים דלאו בנות הרגשה נינהו שרואות דם בלא הרגשה ומשמע שר"ל אע"ג דמפקת זרע לבטלה טוב לה שתבדוק כדי להפריש מטומאת טהרות ולשמש עם בעלה בטומאה · אבל אנשים שאין רואין קרי ולא הרגישו למה יבדקו אבל אם היו רואים בלא הרגש מיקרי משובח כשבודק אע"פ שמוציא זרע מידי דהוה אזב · ועוד י"ל דלאו בני איסור הרגשה נינהו אע"פ שמתחממות ורואות קרי וא"ת ומ"מ וכ"ת משום דלא מיפקדי אפריה ורביה אנשים נמי לאחר שקיימו לא ליפרו · ומי' י"ל אנשים לעולם מיפקדי משום דכתיב בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך כדאיתא בפרק הבא על יבמתו ומיהו קשה לר' יוחנן בן ברוקה דאמר התם על שניהם הוא אומר פרו ורבו ליתסרין · וי"ל דהיינו טעמא דאנשים מיפקדי לפי שמוציא מבחוץ אבל אשה מזרעת מבפנים · והא דאמרי' ג' נשים משמשות במוך דמשמע הא שאר נשים אסירי וי"ל לפר"ח ולרש"י ניחא דאסירי משום השחתת זרע ולאידך פירושא נמי איכא למימר דאסירי משום משמשיתות זרע האיש · א"נ איכא לפירושי צריכות לשמש במוך : אי הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי · פי' אא"ב מתני' לענין זב איירי ואע"ג דבזב ליכא למיחש מ"מ גזרה לענין זוב אטו שמא יבדוק לענין שכבת זרע וכי גזור רבנן דוקא במרבה אבל בלא מרבה לא גזור כיון דאינו אסור אלא משום גזירה בעלמא ועוד דלא מצי למינקט אפי' בלא מרבה שהרי צריך הוא לבדוק כדי לידע מנין ראיותיו ולספור ז' נקיים אלא כיון דמוקמת מתני' משום דאנשים בני הרגשה נינהו אלמא בשכבת זרע מוקמת לה דאי בזוב ומשום גזרה והכי הוה לך למימר אנשים דאתי לידי הרגשה בשכבת זרע · א"ח אפי' לא מרבה נמי · א"נ י"ל אא"ב מתני' בבודק בצרור או בחרס או במטלית עבה דלא אתי לידי חימום · ומי' במרבה גזור שמא ישכח ויבדוק במטלית רכה אלא כיון דאמרת אנשים דבני הרגשה נינהו אלמא דבמטלית רכה מוקמת לה דאי במטלית עבה ומשום גזירה הכי הוה לך למימר אנשים דאיכא למיגזר בהו משום הרגשה : והתניא רבי אליעזר אומר · אע"ג דרבנן פליגי עליה · פריך מר' אליעזר וכן לקמן פריך מיניה עליה דשמואל דנראה שנודו חכמים והודו לר' אליעזר ולאו מחלוקת גמור הוא אלא ששאלו לו מה יעשו לניצוצות וכן משמע סתמא דתלמודא ביומא בפרק אמר להם הממונה גבי כל המטיל מים מטהו (כבוס) קידוש ידים ורגלים חייב בגמרא בשלמא רגלים משום דאיכא ניצוצות ומדאיכא ניצוצות אלמא משמע דאסור לאחוז באמה וכן בפ' כיצד מברכין דקאמר ואי ליכא עפר תיחוח יעמוד במקום גבוה וישתין במקום מדרון. והלא ניצוצות ניתזין · תימה אמאי לא מוקי שמשפשף [illegible] ביומא אי ישנו סביבים ולמטה אי מעטרה ולמטה :